Lietuvos laisvės kovos istorija su prof. dr. Vykintu Vaitkevičiumi

Pirmojo šių metų „Laiptų“ numerio pagrindinė mintis „Tvirtos šaknys - žalios šakos“ puikiai atspindi mūsų valstybės raidą - skaudūs istorijos puslapiai liudija nuolatinę kovą už laisvą ir nepriklausomą Lietuvą, t.y. klestinčias žalias šakas. Nepaisant to, savo tvirtomis šaknimis mes galime laikyti kovas už nepriklausomybę, kurios kūrė dabarties Lietuvos pamatus, tarp jų - 1944–1953 metais vykęs partizaninis karas. Su šiuo ginkluotu antisovietiniu pasipriešinimu mus supažindino į gimnaziją atvykęs Klaipėdos universiteto archeologas prof. dr. Vykintas Vaitkevičius, daugiau nei 10 savo mokslinės ir kūrybinės veiklos metų skyręs būtent partizanų kovoms tyrinėti.

Norėdami suprasti vieną ar kitą istorinį laikotarpį, anot prof. Vykinto Vaitkevičiaus, turime pažvelgti ir į jo aplinkybes. Svarbu pastebėti, jog partizanais buvo vadinami ne tik 1944-1953 metais vykusio karo dalyviai, bet ir 1918-1919 kovojusieji prieš dalį Lietuvos okupavusius bolševikus, bermontininkus, lenkus bei 1941 metų birželio sukilėliai. Tokia kovos tąsa buvo be galo svarbi - partizanų matymas, jog jie tęsia savo pirmtakų tradiciją ir kovą padėjo jiems surasti prasmę bei motyvavo kovoti, kai karas užsitęsė labai ilgai.

Į istorijos vadovėliuose dažnai pateikiamą teiginį, kad partizanai į miškus pasitraukė vengdami tarnybos Raudonojoje armijoje, prof. Vykintas Vaitkevičius atsako: O merginos ir moterys, išėjusios į mišką – jos irgi gavo kvietimus ateiti į Raudonąją armiją? Ne, jos negavo kvietimo lapelių. Ši mintis paneigia vieną iš mitų apie priežastis, kurių vedami partizanai traukėsi į miškus. Iš tikrųjų motyvų, dėl kurių vyrai ir moterys traukėsi į miškus, buvo keletas, o vienas svarbiausių – nuplauti tautos gėdą, kuri kilo supratus, jog 1940-aisiais laisvė buvo prarasta nepasipriešinus.

Dažnai ginkluotu pasipriešinimu vadinamas partizaninis karas turėjo ir kitą, ne mažiau svarbią pusę – žodis taip pat ginklas. Tai buvo ne tik žinios iš laisvųjų Vakarų, mūsų laisvės kovotojus pasiekusios radijo imtuvais, bet ir jų pačių platinami atsišaukimai, laikraščiai, biuleteniai, į pagalbą pasitelkta kūryba – dainos, eilėraščiai, satyros. Puikus kūrėjo pavyzdys mums yra partizanas Bronius Krivickas. Profesorius teigia, kad būdamas partizanu gali išlikti ir kūrėju, kad kova įkvepia, stiprina, palaiko, o užrašyti bei ištarti žodžiai gali tapti tokiu pačiu ginklu kaip šaunamieji ginklai.

Partizanai iš paskutiniųjų siekė, jog apie juos kalbėtų jų pačių dokumentai, raštai, laikraščiai, eilėraščių rinktinės, nuotraukos ir daugelis kitų svarbią veiklą įamžinančių dalykų. Laisvės kovotojai tą darė suprasdami, jog jų kova yra istorinė, turinti prasmę, o pastangos bei aukos turi būti užfiksuotos, privalo išlikti.

Teiginys, jog po 1949 metais partizaninis judėjimas slopo ir jėgos seko, profesoriaus manymu, taip pat yra klaidingas. Būtent 1949 metų vasarį buvo pasiekti reikšmingiausi partizanų laimėjimai – įsteigtas Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdis (LLKS), pasirašyta 1949-ųjų Vasario 16-osios deklaracija, suvienytos Pietų, Rytų bei Vakarų Lietuvos partizanų sritys. Todėl šis laikotarpis iki 1951-ųjų yra pats svarbiausias laisvės kovos tarpsnis. Taip pat buvo suformuota LLKS vadovybė, joje aukščiausias pareigas ėjo partizanų generolas Jonas Žemaitis-Vytautas. Remdamasis savo autoritetu, išmintimi ir sumanumu telkė ir įkūrė Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdį – pogrindinę partizanų valstybę.

J. Žemaitis veikė Lietuvoje, tačiau pasipriešinimas sovietinei Lietuvos okupacijai vyko ir už jos ribų – čia didelis Juozo Albino Lukšos, kurio gimimo 100-metį minime šiais metais, indėlis. Būdamas LLKS atstovu užsienyje, J. Lukša sugebėjo du kartus kirsti „geležinę uždangą“ – griežtai saugomą Sovietų Sąjungos sieną su Lenkija- užsienyje glaudžiai bendradarbiavo su Vyriausiuoju Lietuvos Išlaisvinimo komitetu, teikė pasauliui

Juozas Lukša - Daumantas rašo knygą „Partizanai už geležinės uždangos“ 1948 m., Paryžius

žinių apie situaciją Lietuvoje. 1947 metų gruodį, antrą kartą perėjęs „geležinę uždangą“, J. Lukša kuriam laikui liko Vakaruose. Atvykęs į Paryžių, ėmėsi rašyti knygą, šiandien žinomą pavadinimu „Partizanai“. (Pilnas jos pavadinimas - „Partizanai už geležinės uždangos“). Ši prisiminimų knyga tapo ryškiausiu Lietuvos partizaninio karo pasakojimu. Čia atskleidžiamas kovos didvyriškumas, parodoma, jog partizanai yra tikri karžygiai.

Juozas Lukša ir Nijolė Bražėnaitė 1950 m. liepos 23 d. , Vokietija

Atsidūręs Vakaruose, J. Lukša susipažįsta su Nijole Bražėnaite. Tarp jų greitai užsimezga šilta ir nuoširdi meilė. Tačiau J. Lukša, vykdydamas užduotį, buvo priverstas išvykti į Prancūziją, kur baigė žvalgybos mokyklą. Prasidėjo visų mūsų širdies gelmes pasiekiantis Juozo ir Nijolės susirašinėjimas laiškais, atvedęs juos iki vedybų. Jie susituokė žinodami, jog Juozas grįš į Lietuvą. Taip ir įvyko 1950 metų spalio 3-iąją. Deja, J. Lukša žuvo po vienuolikos mėnesių – 1951 m. rugsėjo 4-ąją.

Tų pačių metų gruodį LLKS Tarybos Prezidiumo pirmininką bei faktinį Lietuvos prezidentą J. Žemaitį-Vytautą ištiko paralyžius. Generolas 1952-aisiais sausio 31 dieną pranešė apie pasitraukimą iš užimamų pareigų. Šią dieną prof. V. Vaitkevičius laiko LLKS ištikusia krize – Sąjūdis liko be oficialaus vadovo. Dėl sutrūkinėjusių ryšių Prezidiumo pirmininkas nebuvo perrinktas. Tų pačių metų rudenį, pasijautęs geriau, J. Žemaitis vėl pradėjo eiti pareigas, bet oficialiai jis buvo atsistatydinęs, o niekas kitas neužėmė jo pareigų. Tokiomis sąlygomis 1953 metais LLKS pabaigė savo, kaip organizacijos, veiklą.

Nors Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio neliko, tačiau pavieniai partizanai, tokie kaip Antanas Kraujelis-Siaubūnas, Pranas Končius-Adomas ir kiti, vis dar kovojo. Paskutinysis ginkluotas partizanas Kostas Liuberskis-Žvainys žuvo 1969 metų spalio 3-iąją...

Nors nuo partizaninės kovos yra praėję daugiau kaip 70 metų, jos istorija tebegyvuoja, yra pasakojama ir įamžinama, sklinda iš jaunų patriotiškai nusiteikusių žmonių lūpų. Kasmet rengiama pilietinė jaunimo stovykla „Laisvės kovų atmintis“, į kurią susirenka jauni žmonės iš įvairių Lietuvos kampelių. Vienas pagrindinių stovyklos tikslų – Lietuvos laisvės kovos įamžinimas. Į partizaninę kovą stovyklos dalyviai žvelgia ne tik kaip į istorijos mokslo faktą, tačiau patys žygiuoja, dainuoja ir neša Trispalvę tam, kad partizanų kovos garsas netiltų, jų kova gyvuotų mūsų atmintyje bei širdyse!

Austėja Kuncevičiūtė

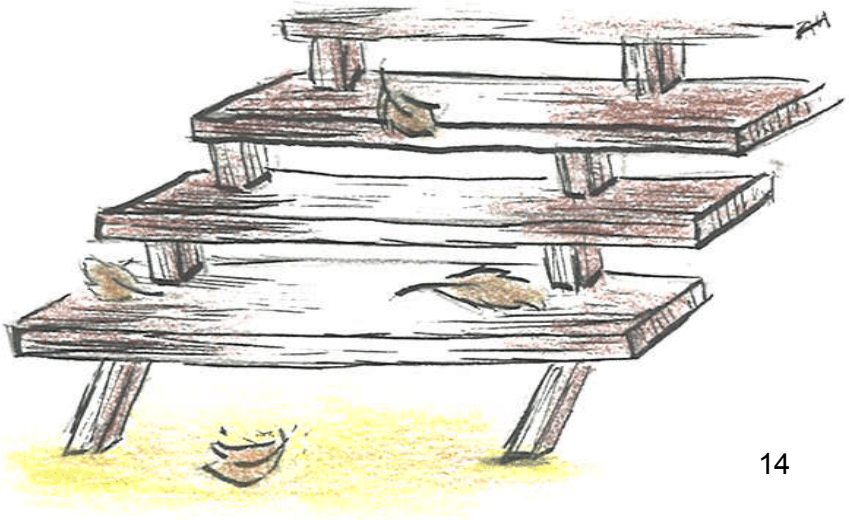

Pažintis su Pilaitės istorija iš arčiau

Šių metų rugsėjo 24-ą dieną Europos kultūros paveldo dienų metu mūsų gimnazijos Ig klasė kartu su istorijos mokytoju Pauliumi Bakanu vyko į edukacinę išvyką, skirtą susipažinti su Pilaitės piliavietės istorija ir joje šiuo metu vykdomais archeologiniais tyrimais. Žiniomis su mumis dalijosi kasinėjimams vadovaujantis ir daugelį metų objektą tyrinėjantis archeologas Zenonas Baubonis.

Pasakojimą archeologas pradėjo tuo, jog buvo teigiama, kad XVI amžiuje didikai Viršilos, nuo kurių pavardės yra kilęs Viršuliškių rajono pavadinimas, pastatė pilį. Besigilinant į Pilaitės istoriją paaiškėjo, kad Viršilų giminės apskritai čia nebuvo, bet pilies liekanos, kurios matomos buvusio dvaro parke, liudija, jog pilis egzistavo. Kyla klausimas – kas gi ją pastatė?

Archeologas Z. Baubonis pasakoja, jog 2008 metais Pilaitės piliavietėje buvo pradėti nuodugnūs archeologiniai tyrinėjimai. Paaiškėjo, kad pilis buvusi galinga, užėmusi visą šiaurinę pilies kalno dalį, ir aptverta mūrine tvora. Keista tai, kad ši tvora tęsėsi iki pilies kiemo vidurio. Na o pietinė piliavietės dalis buvo aptverta medine tvora, pietvakariniame kampe stovėjo pastatas su rūsiu, kur dabar telikusi duobė, kurioje šiuo metu kūrenama amžinoji ugnis.

Po 2008 metų tyrimų pilies planas pasidarė aiškus, tačiau liko keletas neatsakytų klausimų – nebuvo rūmų išmatavimo (tik žinoma, kad jie dviejų aukštų, mūriniai, turi vieną du bokštus), neaišku, kur stovėjo papildomas bokštas – pilyje, kalno pašlaitėje ar išorinėje terasoje, esančioje šiaurinėje pusėje.

Šiais metais į dar neatsakytus klausimus bandyta atsakyti. Kai 2008 metais buvo atkasta galinga pilis, parūpo sužinoti, kas gi ją pastatė. Tais pačiais metais Vilniaus pedagoginį universitetą baigė istorikas Rimantas Bedulskis. Jis, suintriguotas Pilaitės piliavietės archeologinių tyrinėjimų, pradėjo gilintis į rašytinius šaltinius. Panašios konstrukcijos pilis, kuri pastatyta Sudervėje, pirmą kartą paminėta Lietuvos metrikoje 1525 metais. Tačiau ten tokia pilis nebuvo rasta. Atkreiptas dėmesys, jog senuosiuose šaltiniuose bei kartografijoje vietovardžiai buvo kiek kitokie.Remtasi teorija, jog visi toponimai kilę iš hidronimų. Upelis, tekantis šalia Pilaitės piliavietės, yra vadinamas Sudervėle. Ir tokių vietovardžių kaip Sudervė šiose apylinkėse buvo ne vienas. Laikui bėgant, jie keisdavo savo vietas. Taigi išaiškėjo, kad maždaug XVIII amžiaus šaltiniuose minima mūrinė Sudervė ir yra vėlesnė Pilaitė, nes nuo XIX amžiaus čia jau buvo ne Pilaitė, o Zameček (vadinta lenkiškai). Taigi, Rimanto Bedulskio istorinių tyrimų dėka archeologai įsitikino, kad čia ir buvo Sudervės pilis!

Tačiau istorinis pasakojimas čia nesibaigia. Kas pastatė Sudervės pilį? Pagal istorinius šaltinius, 1499 metais šios žemės buvo supirktos įtakingo garsios Astikų giminės atstovo Grigaliaus Astiko. Tuo metu jis užėmė neblogą postą Valdovų rūmuose - buvo rūmų maršalka, vėliau – Trakų vaivada. Taigi pradėjo statyti čia mūrinę pilį. 1519 metais Grigalius mirė ir jo darbą pratęsė sūnus Grigalius Viršila jaunesnysis. Laikui bėgant, Astikų giminė nyko, o vienas iš jos atstovų buvo nukirsdintas už tėvynės išdavystę bei pinigų padirbinėjimą. Pilis stovėjo apie 150 metų, jos vėlesni savininkai – Klebavičiai, dar vėliau – Borskiai. Tikėtina, kad pilis 1655 metais, karo su Maskva metu, ji buvo sugriauta ir nebeatstatyta.

Pilaitės piliavietės tyrimams vadovaujantis archeologas Z. Baubonis pasakoja, kad iš archeologinių radinių akivaizdu, jog pilis buvo su puikiomis koklinėmis krosnimis, pavyko rasti ir herbinių koklių, bet tik paskutinės – Gorstų - giminės buitinės keramikos, monetų (Kristinos Augustos Vazos laikotarpio) šilingų, keletas vadinamųjų „boratynkų“.

Vakarinės rūmų dalies tyrimai pareikalavo daugiau darbo, tačiau buvo mažiau vaisingi. Prieš pilies statymą kalnas greičiausiai turėjo atkalnę, todėl joje buvo lengva pastatyti rūmų dalį su rūsiu. Skirtingai nuo rytinės pusės, čia bokšto pamatai buvo kvadratiniai. Kasinėti šiose vietose nelengva, kadangi rūmų mūras sudarytas iš akmenų ir plytų - pastarųjų nebuvo daug, daugiausia akmenys. Kai pilis buvo sugriauta, dar tinkamos statybinės medžiagos – plytos - iškastos ir pavogtos, nes statybinė žaliava itin brangi.

Nuo kalno leidžiantis į šiaurę yra lygi aikštelė, vadinamoji „gyvybinė terasa“. Piliakalnių kraštais paprastai eidavo gynybiniai įtvirtinimai, tvoros, saugojusios nuo priešų. Tokia terasa šiauriniame krašte ne viena, o vakariniame krašte yra iškyšulys.

Šiais faktais ir buvo užbaigtas Z. Baubonio pasakojimas apie Pilaitės piliavietės istoriją bei jos tyrimus. Archeologas teigė, jog tyrimai buvo išsamūs ir ekstensyvūs, tačiau paliko paslapčių, kurios galėtų būti įmintos ateities archeologinių tyrimų metu. Viliamasi, jog artimoje ateityje (per 1-2 metus) bus surengta paroda, kurioje eksponuojami šių metų kasinėjimų radiniai, liudijantys Pilaitės piliavietės istoriją.

Austėja Kuncevičiūtė, Eglė Petkevičiūtė

Apie donorystę

Šiais metais gimnazijos bendruomenė nusprendė įprasminti Advento laiką išgyvendama bendrystę ir susitelkdama geriems darbams. Atsiliepdami į maltiečių kvietimą dvento pradžioje rinkome paramą produktais, rašėme šv. Kalėdų sveikinimus maltiečių globojamiems senoliams, kurie gyvena neseniai įkurtuose šv. Jono Krikštytojo globos namuose Telšių rajone. Artėjant šv. Kalėdoms net 45 gimnazijos dvyliktokai ir mokytojai davė kraują gimnazijoje organizuotoje Kraujo donorystės akcijoje. Gera dalintis gerumu!

„Laiptų" kolektyvas: Austėja Kuncevičiūtė, Eglė Petkevičiūtė, Emilija Raišuotytė, Armantė Lukinaitė, Mantas Naginė, Aurelija Cingelytė, Vilius Kuginis, Deividas Andrukonis, Oriana Mikalopaitė – Roa, Rūta Januškevičiūtė, Julija Uršulė Šiukščiūtė, Robertas Česnulis